

CE VREA POETUL/ CE VREA POEMUL

Al. CISTELECAN
Critic literar, prof. univ. dr., Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș

Cu toții ne-am făcut primele exegeze, care cum am putut, sub teroarea întrebării „ce vrea să spună poetul”. Nu era niciodată o întrebare ușoară, iar singurul lucru cert era că profesoarele noastre îi bănuiau pe poeți că vor să spună altceva decît spuneau (și mai și păreau să știe ce). Manualele de interpretare de care se foloseau erau parcă toate scrise – ori doar subscrise – de Riffaterre și convinse absolut că poetul spune una și semnifică/ înțelege/ trimite la alta. Poezia era dată și definită, implicit, dacă nu ca alegorie, măcar ca alegorizare. Textul în sine nu era niciodată de încredere; ceea ce etala era curat iezuitism; de fapt, trebuia văzut ce ascunde. Prezumția de înșelăciune era axiomatică, iar ipoteza unui dublu limbaj – sigură. La mijloc era, firește, un concept de literatură bazat pe suspiciune și disimulare, ca și pe un fel de teorie subînțeleasă a dublei intenționalități, una la vedere, alta ascunsă; cele spuse la vedere păreau să n-aibă alt rost decît să le mascheze pe celelalte, pe „adevăratele”; poemul ca atare era o mistificație perfidă (pentru că subtilă), o capcană; în cel mai bun – adică pozitiv – caz, un văl. În toate situațiile însă acesta trebuia dat la o parte pentru a ajunge la intenția și gîndurile „adevărate”, cele nutrite de poetul însuși. Era, deci, caz rezolut de hermeneutică (școlerii, se știe, sînt hermeneuți eminenți). Postulatul de încredere era că se putea identifica intenția originară a poetului și că aceasta era cea care dădea sensul poemului. Poemul era, de fapt, sensul lui, nu carnația de limbaj și imaginar. Iar sensul era dictat strict și scrupulos de intențiile poetului, care controlau întreg proiectul poemului. Asta, firește, pînă la Eco, pentru că du-

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

pă el lucrurile se trifurcă la nivelul intenționalităților: una e „intentio auctoris", alta e „intentio operis" și – poate fi – cu totul alta „intentio lectoris".

De la Eco încoace lucrurile nu mai stau însă cum credeau profesoarele noastre și Riffaterre. Poetul o fi avînd el bune intenții, dar acestea sînt sistematic – și mai ales eficient! – sabotate. Ar fi de mirare să nu fie. Asta pentru că, deși există – și încă de multă vreme – poeți care cred că ei au inițiativa poemului, că-l pot provoca (și au propus pentru asta instrucțiuni, soluții și medicamentație), ba chiar că-l pot controla pas cu pas (cu „principiul poetic" al lui Edgar Allan Poe, curată blasfemie raționalistă!), în realitate somația vine întotdeauna de la poem. Chiar și drogurile (sau substitutele lor) cu care unii vor să convoace poemul nu sînt altceva decît invocații, un fel de „cîntă zeiță" sub formă de rugăciune pervertită. În fapt, indiferent în ce stare ar fi și de ce estetică s-ar fi atașat, orice poet (cu excepția veleitarilor calificați, dar nici ei nu toți) aude în surdină o voce irezistibilă de sergent care-i spune „ascultă comanda la mine". Iar dacă imperativul vine din partea aia, intențiile și socotelile pe care și le va fi făcut autorul sînt expuse numaidecît riscului deformării, dacă nu chiar al contrazicerii lor totale. Teoreticienii literari au dovedit că intențiile poetului, oricît vor fi fost de precise și de agresive sau de ambigue, se lovesc de rezistențe inviolabile; poemul e un spațiu în care intențiile poetului – și cele fățișe și cele mascate – se confruntă cu intențiile limbii, cu cele ale scriiturii și, nu în ultimul rînd, cu cele ale imaginației; chiar dacă aceasta e trecută, de regulă, în proprietatea poetului, ea nu e o proprietate pasivă, maleabilă și obedientă, fără inițiativă proprie. Poate mîna poemul pe alt drum decît cel pe care are poetul de gînd să-l conducă. O voință proprie se zice că are și scriitura (nu fără ajutor de la celelalte două, căci toate trei conspiră contra poetului), care și ea poate devia poemul tocmai cînd se așteaptă poetul mai puțin (se-nțelege, e chiar momentul potrivit pentru a-i subverti intențiile). Ireductibilitățile limbii sînt, firește, calități nu mai puțin eminente decît plasticitatea ei. Vor mai fi, desigur, și alte lucruri care se pun împotriva poetului (și a intențiilor sale autocratice, fie simple, fie duble): codurile, „anxietatea influenței", orizonturile ș.a. Destul pentru a observa că poetul nu face deloc ce vrea el, ci doar ce-l lasă ceilalți contributori. Și încă, în vremurile noastre, poetul nici nu stă rău la condiție: Platon, bunăoară, îl ținea de simplu instrument închiriat. Totuși, de la el încoace, orice s-ar zice, poetul și-a cîștigat cîteva drepturi „auctoriale". Dar nu pînă la a fi autocratul absolut al poemului.

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

Lucrurile (în privința acestor intenționalități subversive și al iredenților intra-poetice) sînt ușor de primit în cazul poemelor care mizează pe ambiguitățile iradiante ale expresivității, pe efervescența imaginativă. Interpreții au aici destul loc de întors semnificațiile și sensurile; la limită, le pot întoarce pînă în contrariul „intențiilor" originare (la caz că dau de ele). Permutarea diacronică și sincronică a contextelor le dă întotdeauna o mînă de ajutor, dacă nu cumva îi chiar obligă la revoluții exegetice. „Intențiile" poetului sînt însă mai greu de combătut – și de bătut – în cazul poemelor „ideologice", al manifestelor și textelor unilineare. Acolo unde nu există spațiu între „ce vrea să spună poetul" și ce spune; acolo unde hermeneutica, oricît de harnică și isteață, se rezumă la translația poemului în proză și unde interpretarea e, de fapt, pură tautologie. Pe bună dreptate, într-un fel, căci dacă nici în rezumarea și proclamarea propriului crez poetul nu e în stare să domine și să strunească poemul, la ce să ne așteptăm de la el în celelalte cazuri, unde cooperează nu doar cu ideea, ci și cu toate turbulențele și rezistențele?!

Totuși, nici măcar în asemenea cazuri de totală redundanță între vizibil și ascuns „ce vrea să spună poetul" nu coincide cu „ce vrea să spună poemul" (presupunînd că avem temeiuri de a ajunge la intenționalitatea ca atare a poetului; de regulă n-avem, dar conjecturile sînt luate ca argumente). Conflictul voințelor/intențiilor poate merge pînă la divorțul sensurilor, nu doar pînă la disparitatea lor. Chiar dacă e limpede ce anume „vrea poetul", poemul „vrea" – și încă cu dinadinsul – altceva. Iar cînd cei doi concurează la primatul sensului, cel dintîi pierde regulat. Nu doar pentru că poemul are ultimul cuvînt (la drept vorbind, și singurul), ci și pentru că, oricît de talentat ar fi un poet, poemul e mult mai talentat decît el. Chiar dacă poetul e Eminescu. (Firește, dacă poetul e cumva netalentat, poemul va fi și mai netalentat.)

Să luăm, bunăoară, cazul „banalei" – cum zice Nicolae Manolescu – *Criticilor mei*, decît care nu există poezie mai transparentă și cu mesajul mai evident; din această perspectivă, poezia e de-a dreptul un afiș făcut numai cu slogane. Nu-i punem în cauză „banalitatea" (deși o asemenea anatemă pusă pe critică de chiar Poetul nu se poate consuma în deplină banalitate; rămîne, totuși, un scandal, oricît „ideile" ar fi la îndemîna oricărui scriitor iritat de critică; Eminescu a dat însă prestigiu – regretabil, desigur – resentimentelor față de critica literară; e o poezie căreia, pe bun temei, criticii nu-i pot purta

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

simpatie; dar și banalitatea poate fi scandaloasă), întrucît ea fiind una de „idee" și de „atitudine" într-un caz punctual de psihologie literată, n-are mare relevanță. Ideile se trec, atitudinile, în astfel de cazuri, sînt prea conjuncturale ca să conteze. E un simplu of, un năduf scăpat la nervi; o stropșeală. Mai util e să verificăm dacă poezia e de acord cu apostrofele poetului; dacă nu cumva poemul își sabotează – ori chiar contrazice – autorul.

E un semn bun – adică un semn de stimă, oricît de neprogramatică și involuntară – că premisele alegoriei (asta e ecuația poeziei) sînt puse pe baze florale. Într-un pamflet, cum e cazul, se putea porni și de la o bază direct ofensatoare. Ca bază imaginativă e, însă, curat omagiu: ca și poeții, și criticii sînt niște flori; chiar dacă îi așteaptă o imprecație – și o soartă crudă, măcar intră de-a dreptul în categoria esteticului: „Multe flori sunt, dar puține/ Rod în lume o să poarte,/ Toate bat la poarta vieții,/ Dar se scutur multe moarte". Poetul e, totuși, oricît de iritat, un delicat; putea pune grila imaginativă în termeni mult mai drastici și mai compromițători. (E drept că ar fi pierdut astfel unitatea de imagine a alegoriei, dacă ar fi vrut – cum pare cazul – să-i țină pe poeți între flori, ba chiar între excepțiile florale fericite.) Așa însă, critici și poeți stau în aceeași categorie; e drept, criticii vor fi ființe exclusiv estetice, pe cînd poeții sînt meniți să rodească; sînt, deci, și ființe etice, folositoare; primii au un destin dramatic, de pură gratuitate, ceilalți – un destin pozitiv, un destin plin. Tradusă în idee seacă, strofa (definind, cum zice Călinescu, „legea selecției naturale"; interpretarea lui Călinescu e relevantă pentru modul în care criticii au încercat să devieze – ori baremi să sedeze – sensul ofensator al poeziei; saltul în dimensiunea „satirei metafizice" aproape că-i scoate pe criticii literari din cauză; sau, dacă mai rămîn, rămîn doar ca niște victime nevinovate și de tot colaterale ale unei legi cosmice) neagă criticii literare calitatea – și puterea – de creație (de rod). (Și să notăm că un suav aer de compasiune trece prin strofă; poetul nu-i cinic; e doar iritat.) Din acest punct încolo, numai jumătate dintre critici se mai pot simți lezați: cei care cred că și critica e creație; Călinescu s-ar fi putut, bunăoară, simți atins, dar nu și Cioculescu. Nici cei dintîi n-au însă motive să se simtă lezați incurabil. După cîte se-nțelege, în calitatea lor de „flori", și criticii s-au străduit să dea roade (au bătut și ei la poarta vieții de artă), numai că au eșuat. E chiar ceea ce – la urma urmei – le pretindeau (nu absolut, căci nu excludeau – fie și accidental – realizarea, succesul) și le recomandau Lovinescu și Călinescu: să rateze în creația propriu-zisă. La nivel de idee, e aceeași propoziție; doar

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

accentul de valoare e altul: ratarea e fapt pozitiv la Lovinescu și Călinescu, fapt trist – să zicem doar atît – la Eminescu. Enunțul ofensator constă în descalificarea criticii dintre activitățile „rodnice", trecerea ei în zădărnicie (în ratarea spiritului creativ). E o problemă serioasă, de ontologie și axiologie deodată, din care critica nu iese deloc bine din distincțiile poetului. Dar, asta e!, distincțiile există: critica nu e creație. Unii se pot, firește, supăra; dar nu toți sînt obligați să se supere; depinde de conceptul de critică profesat, de bovarismul care-l animă.

Pînă aici Eminescu pare a-și revărsa năduful pe criticii literari și pe critica literară în general. Cînd începe însă să dea temei acestui resentiment, poemul face o săritură problematică și angajează disputa între două poetici: una a „plinului" sufletesc, alta a manufacturii, a vorbăriei rimate. Brusc, poemul îi lasă-n pace pe critici și trece la poeți.

Argumentele care vin în sprijinul legii abia enunțate (și care poate trece în generalitatea ei; doar cazul particular la care o aplică poetul e scandalos) aproape că nu mai au a face cu domeniul și cauza criticii. Ele sînt o imprecație, o poetică „negativă", cum s-a zis: „E ușor a scrie versuri/ Cînd nimic nu ai a spune,/ Înșirînd cuvinte goale/ Ce din coadă au să sune". Dacă de un proces (de intenții) al criticii ar fi vorba (în caz că poezia nu s-ar abate de pe șleaul inițial, dar deja o face), acuza implicită e că aceasta ar da favoare artizanatului formal, poeziei de perfecțiuni goale, nepunînd preț pe substanța poetică. Poate că fac asta stilisticienii, retoricienii (mai puțin), formaliștii (să zicem, cu toată nedreptatea asumată), dar nu criticii literari. Oricît le-ar plăcea perfecțiunile de atelier, nu există critici mulțumiți doar cu ele. Cel mult – consolați doar cu ele, oricît și încîntați. (Asta chiar dacă am întinde estetica de „cuvinte goale" și sunătoare din coadă la toată „arta pentru artă", la instrumentalism, la poezia pură sau la poezia poeziei și la textualism etc.)

Dar e oare chiar „ușor a scrie versuri cînd nimic nu ai a spune"? Se-nțelege că, la prima mînă, poetul de versificatori vorbește; față de ei – și de criticii care-i admiră – își ia el distanță de dispreț, opunînd suveran poetica lui existențialistă simplului artizanat de/cu vorbe. Numai că nu le face clasă aparte, deosebită de a poeților care au ce spune. Și unii și alții scriu versuri, stau deci în aceeași clasă. E greșeala (de tactică demonstrativă) a poetului că n-a introdus o discriminare fermă; dacă nu cumva e o perversă a poemului, decis încă de pe acum să-i scape pe condamnați. Resentimentele față de critică – activitate stearpă – și disprețul față de artizani sînt teze de

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

simplu jurnalist cultural. Le putea debita oricine, inclusiv Eminescu. Numai că el vrea să execute aceste teze ca poet și cu armele poemului (ca să le dea autoritate definitivă?). Declanșarea unui poem, indiferent cu ce gînd, e, însă, întotdeauna o temeritate, de nu chiar o nesăbuință; pentru că nu se știe niciodată ce te așteaptă. Poemul trezește instantaneu niște stihii greu de stăpînit; ca să exagerăm puțin (dar foarte puțin), e ca și cum ai slobozi o fiară. Oricum, poemul e o aventură în care autorul poate ști cum intră, dar nu știe niciodată cum va ieși. Eminescu s-a crezut însă în stare să reducă poemul la o demonstrație ideologică, să-l facă instrument de polemică. Însă asemenea aroganțe se plătesc.

Așadar, să fie oare chiar „ușor a scrie versuri cînd nimic nu ai a spune”? Mai întîi lucrul e numaidecît neadevărat în jumătatea a doua, întrucît e imposibil să nu spui ceva într-o poezie (dar și, în general, în literatură): oricît de prost, oricît de fals, oricît de chinuit, poezia tot spune ceva (măcar despre cazul clinic al poetului). Insatisfacțiile nu pot fi aici absolute; ele sînt doar dezamăgiri graduale. Nemulțumirile noastre vin din decalajul între ceea ce ar fi putut spune un poet și ceea ce spune; dar de spus, tot spune ceva. Ca să zic și eu cu I.A. Richards, poezia e întocmai testului Rorschach: semnifică oricum, în orice situație, fie cît de penibilă. Dacă „nimic” e însă doar o exagerare pentru „puțin”, lucrurile sînt și mai neadevărate: vacuitatea e greu de făcut poezie (iar flecăreala turnată în perfecțiuni formale e ea însăși un ritual de exorcizare a ceva mai profund; sporovăitul poetic e soluție de angoasă, discurs de eschivare sau ascundere). Cît despre pustiul spunerii – asta e cu atît mai greu de echivalat. Ca să nu mai vorbim de drama unui poet care nu are nimic de spus; care ar trebui să exprime vidul de gîndire/simțire/vorbire; care ar trebui să transcrie chiar moartea spiritului, să facă reportajul post-mortem al acestuia; care, adică, ar face mai bine să tacă. (Numai că poeții nu se pot ține de sfatul lui Wittgenstein; chiar dacă nu pot vorbi despre unele lucruri, ei trebuie să vorbească; și trebuie s-o facă mai ales atunci cînd nu pot; noi putem tăcea, dar ei sînt blestemați să depună mărturie tocmai – și anume – despre imposibile. Pentru că sunt martorii sacrificați ai lumii. Asta e misiunea lor: chiar unde nu mai pot vorbi, chiar unde nu mai au ce spune, ei trebuie să mărturisească; chiar acolo unde totul e epuizat, consumat; unde toate le sunt împotrivă și nimic într-ajutor; unde limbajul și lumea s-au sfîrșit. O spune limpede chiar un poet, nu mai puțin semnificativ decît Eminescu: Michel Deguy: „Ce nu poate fi spus... trebuie să-l scriem”.)

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

Dacă, prin urmare, poetul vorbește chiar și în asemenea condiții, înseamnă că el se străduiește să spună tăcerea, moartea sensului, vidul absolut; pe acesta trebuie să-l umple cu vorbe, să-l echivaleze. Chiar dacă nu mai luăm în seamă tăcerea ca extaz al spunerii poetice (ca la Blaga și alți moderni), nu poate fi lucru la îndemînă să dai echivalentul tăcerii (oricît ar fi această tăcere extaza spunerii, ea trebuie spusă), al muțeniei semnificării; și în nici un caz al tăcerii ca vid, ca epuizare a ființei și vorbirii. Cazul și mai flagrant e dacă „nimicul" pe care-l are de spus poetul – sau, și mai grav, nici măcar nu-l are nici pe acesta – ar fi „neantul" (firește că nu e, dar dacă tot ne-am pornit pe exagerări...), pe care l-a recitat de destule ori și Eminescu – și nu pare să fi fost lucru ușor nici chiar pentru el. Practic, lucrurile trebuie aici întoarse pe dos: e mai ușor de stors prea-plinul (pentru care pledează poetul) decît prea-golul. Necum ușor, e de-a dreptul cumplit a scrie versuri cînd nimic nu ai a spune. Dar ești condamnat să spui/scrii.

Și încă o dată: care „nimic"? Cel inițial, de dinaintea spunerii, sau cel final, de după epuizarea/moartea spunerii? Nu poate exista condiție mai dramatică pentru un poet decît să întîlnească neantul chiar în punctul originar al misiunii sale; decît să i se interzică șansa spunerii, să întîlnească pustiul acesteia în chiar momentul inaugural. Să fie omorît înainte de a fi. Darmite condiția celui care n-are nici acest nimic? Care e el însuși neant? Și Eminescu vorbește de sus cu asemenea poeți?!

„Cuvintele goale" sînt, firește, cuvintele fără miez, fără sîmbure, fără sămînță; cuvintele așa-zicînd vide, de tablă; iar „coada" din care sună ele e – de acord toată lumea – rima. Asta ca să notăm – deși nu mai era cazul – *intentio auctoris*, evident drastic satirică, imperial disprețuitoare. Stă însă poezia pe aceste simple caricaturizări? Cuvintele au miez cînd conțin lucrurile; cînd dicționarul lumii e redactat de Cratylos și urmașii săi. Ele nu mai au miez cînd vocabularele sînt redactate de Hermogenes, cînd între cuvînt și lucru nu e decît o relație arbitrară, accidentală, non-identică. Dar, în termeni de efort, un poet care lucrează cu „cuvinte pline" de lucrul semnificat are mai puțin de furcă decît unul care operează cu un lexic alienat, inconsistent, evanescent. Cel din urmă n-are nici un ajutor în edificarea sensului; celui dintîi lucrurile îi vin cam de-a gata. Nefericitul căruia limba îi survine fără urmă de grație are nevoie de inventivitate (trebuie să inventeze chiar substanța cuvîntului, lucrul absent din el); celălalt doar de economie – pentru a stabiliza un sens și a regla debitul revărsării.

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

Cuvintele „goale" sînt cuvintele-coajă, cuvintele consumate, uscate, vidate; scrisul de poezie cu astfel de cuvinte nici nu se poate pune în cumpănă cu scrisul care folosește cuvinte pline de miez și sevă. E o opoziție între limbajul ajuns în agonie și limbajul care trăiește în pură exultanță și debordanță. Dacă forțăm lucrurile (dar nu cine știe cît), disprețuitele cuvinte „goale" mai pot fi și „cuvintele nude", dezbrăcate de zorzoanele literare și de tot ce s-a agățat de ele; cum ar veni, cuvintele în sine – ceea ce presupune că poetul care le folosește aude muzica originară a limbajului. Celălalt, avînd favoarea cuvintelor zemoase, doar traduce o realitate plină în cuvinte pline de această realitate. Cestălalt pornește cu nimic și trebuie să exorcizeze nimicul, să-l facă grăitor.

Peste toate, dacă sună din „coadă", devine automat că aceste cuvinte sînt vii (niște bestiole neliniștite, un fel de șarpe cu clopoței; cuvinte, așadar, primejdioase), ori măcar în agonie. Într-o poezie e întotdeauna mai relevant mecanismul imaginativ decît semnificația alegorică (ba și simbolică) dată unei imagini. Pentru că acesta ne arată etiologia imaginii, procesarea ei din fondul de pre-gîndire; într-un cuvînt, originaritatea imaginii, stratul de pulsații spontane, care încă nu sînt manipulate. Iar cuvintele care sună din coadă nu pot fi florale, chiar dacă și florile au cozi (asta ar fi o justificare pentru coerența imaginii alegorice; dar cum cozile florilor nu prea „sună", imaginea își transgresează premisa, trece la alt regn). Prin urmare, deși ni se arătau ca moarte, aceste cuvinte sînt cum nu se poate mai vii (oricît s-ar strădui poetul să le declaseze). Iar dacă e să respectăm grila alegorică pe care merge poetul, dacă e să lăsăm alegoria începută de el să se dezvolte, care e, de fapt, adevărata „coadă" a cuvintelor? Poate fi și rima, desigur, ca soluție imediată, simplicissimă însă; „coada" lor, ca excrescență ce iese din trupul poemului/cuvîntului, ca emanație a lor, nu poate fi decît semnificația, sensul la care semnificațiile trimit. Adică visul tuturor poeților de a-și vedea poezia continuînd dincolo de enunțurile ei stricte, de a o vedea reverberînd în semnificații și sensuri. „Coada" acestor cuvinte e cea care întemeiază hermeneutica, interpretarea lor. Cuvintele „fără coadă" blochează, suspendă interpretarea; căci lectura nu e altceva decît prinderea acestei cozi de fum a cuvintelor. Îmi pare rău de Eminescu, dar, pas cu pas, poemul nu-l lasă să-și execute imprecația așa cum și-ar dori.

Poetica pozitivă pe care o profesează Eminescu, în contrast deopotrivă magnific și emfatic față de cea „negativă", face din poet un erou al

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

prea-plinului (sau o victimă a lui, totuna): „Dar cînd inima-ți frămîntă/ Doruri vii și patimi multe,/ Și-a lor glasuri a ta minte/ Stă pe toate să le-asculte" etc. Nu-i, firește, lipsit de relevanță dacă poetul justifică drama din poem cu propria dramă din viață; dacă poezia are acoperire în biografie. Dar nu e crucial; și nu e niciodată sigur, oricît i-am spiona viața; n-avem termometre atît de subtile încît să-i putem măsura pătimirile umane. Decisiv e, însă, ca această furtună interioară, acest tsunami de patimi și gînduri să stea nu la intrarea în poem, ci la ieșirea din el; cît va fi pătimit bietul om și poet e treabă de strictă curiozitate; cît îl poate contamina sau sugestiona pe cititor să treacă printr-o asemenea electrizare, e, într-adevăr, problemă de performanță, de artă. Altminteri, desigur că Eminescu eroizează absolut această poetică, pe care o propune atît în termeni kenotici, cît și în termeni de catharsis. Dar, fundamental, poetica a cărei parte o ia e una mimetică, reproductivă: poetul e ținut doar să caute cuvintele cele mai proprii pentru această glosolalie interioară. Nu e, desigur, nici asta treabă ușoară; poezia e precizia absolută, așa încît nu-i de colea să identifice termenii cei mai aplicați pentru infinitezimalele lăuntrice. Dar treaba poeților nu-i niciînd ușoară. Pentru că, vorba lui Bachelard, ei „nu pot vorbi despre ceea ce știu" (și nu, cum mai cred unii, că nu știu despre ce vorbesc); dar trebuie – imperativ – s-o facă.

Ca și Wordsworth, și Eminescu face, în prealabil, terapie contemplativă, și el își „rescrie" și reînvie stările în „clipe de reculegere", după trecerea furtunii. Nu-ncape vorbă că și anamneza poate fi dureroasă, dar însuși criteriul contemplației e unul de calmare, de distanțare. El sublimează trăirile, nu le varsă direct în poem. Desigur că „pentru propria-ți viață" (căci asta e rezoluția eroică a poemului: poezia e chiar viața trăită, frenezie dramatică transpusă în pagină) e greu de găsit „judecători", fie ei cu „ochi de gheață", fie fără (și nici nu-i sigur că de „ochii" obiectivi – care nu există, după poet; și nici nu există – ai criticii e vorba; poetul e îndestul de ambiguu încît să poată fi vorba mai degrabă de „ochii" de care are nevoie propria contemplație cînd decide asupra celor ce trebuie recuperate din multele frămîntări). Dar critica literară nu judecă viața poetului (sînt și excepții, firește), ci poemele lui. Iar acestea, oricît s-ar nutri din viața poetului, oricît ar fi de vampirice, sînt doar contemplația vieții, nu viața însăși; cel mult rejucarea ei. Dacă cuvintele sînt „pline" de substanța vieții, poetul doar transcrie; poetica lui e o economie a revărsării și sublimării prea-plinului; dacă, dimpotrivă, sînt „goale", poetul

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)

trebuie să inventeze totul: viața, miezul cuvintelor, curentul electric. Nu pe capul poetului care dispune de un asemenea vocabular debordant „cade cerul"; din contră, el cade pe capul poetului pe care nici măcar cuvintele nu-l ajută, căruia i s-a luat totul înainte de a i se da ceva.

Imprecația pare pornită împotriva criticilor, dar, de fapt, ea se consumă într-o dispută de poetici. O dispută între poetica romantică, a prea-plinului în revărsare, în debordanță, și poetica modernistă, a angoasei de gol, a „transcendenței goale" eminent; atît de goală încît a golit și imanența. Exegeții care vor să-l modernizeze pe Eminescu ar trebui să-și ia mai multe precauții. Altminteri, criticii n-au nici o treabă cu mersul și demersul acestei poezii. Ce se referă la ei trece mult pe lîngă obiectivele, interesele și opțiunile lor. Dar nu numai apostrofarea criticii (care se pierde pe drum), ci chiar și disputa de poetici eșuează: poemul nu e de acord cu poetul și-l sabotează rînd de rînd. Voința poemului e mai tare decît cea a poetului, intențiile lui – mai persuasive. Față de poem, față de propriul poem, orice poet trebuie să fie mai modest. Pentru că ce vrea el să facă din poem e aproape nesemnificativ în raport cu ce vrea poemul să fie.

Ipotești, lada de zestre din holul Casei părintești „Mihai Eminescu" (detaliu)

BDD-A31780 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:04 UTC)